

**University of
Zurich**^{UZH}

**Zurich Open Repository and
Archive**

University of Zurich
University Library
Strickhofstrasse 39
CH-8057 Zurich
www.zora.uzh.ch

Year: 2020

Nua via, Rumantschia?

Valär, Rico Franc

Posted at the Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich

ZORA URL: <https://doi.org/10.5167/uzh-188626>

Newspaper Article

Published Version

Originally published at:

Valär, Rico Franc. Nua via, Rumantschia? In: La Quotidiana, 21 January 2020, 16.

COLUMNA

Nua via, Rumantschia?

DA RICO VALÄR*

Suenter ils onns da giubileum, saja da la renconuschientscha dal rumantsch sco lingua nazionala u da la fundaziun da la Lia Rumantscha, hai uss num definitivamain per il moviment rumantsch: guardar vinavant! Co duai la situaziun dal rumantsch esser en diesch onns? E quest onn 2020, questa sava al nov decenni, vegn ad esser zunt decisiv perquai che blers vials vegnan drizzads quest onn!

Politica da linguas: La Lia Rumantscha elavurescha ina nova strategia per il nov decenni, ina strategia che duai cuntegnair las sfidas principalas da la Rumantschia e tschentar inqual finamira e pretenziun politica. Ina strategia che duai daventar, en mes egl, la basa per in augment substanzial dal sustegn chantunal e federal per nossa organizaziun tetgala a media vista. Al medem temp tracta il parlament federal la missiva da cultura dal cussegl federal che cuntegna sper il sustegn a la Lia Rumantscha ed al chantun Grischun per lur politica linguistica er pusaihlads da sustegn per projects en la diaspora rumantscha en ils proxims onns. Forsa che noss parlamentararis grischuns pon quai anc cuntanscher a curta vista in augment dals meds,

per exempel er per divers projects da digitalisaziun.

Politica da furmaziun: Nossa regenza entaupa ils directurs da las scolas medias e vegn a renovar quest onn ils contracts da prestaziun – quai è ina buna chaschun per profitar da las novas disposiziuns da la lescha davart las scolas medias per pretender ina consideraziun pli consequenta dal rumantsch. La Scola auta da pedagogia dal Grischun avess finalmain la chaschun da metter sin buna basa la diplomaziun da scolasts secundars che studgian a la Scola auta da pedagogia da Turitg.

Politica da medias: RTR tschertga ina nova directura u in nov directur e sto occupar da nov divers posts en ses gremis. La FMR ha chattà l’onn passà sia nova furma, in nov cussegl da fundaziun, in nov schefredatur. Damai vegnan er nossas instituziuns medialas a sa fatschentar

cun dumondas d’orientaziun strategica.

Damai: Nua via, Rumantschia? Co pudain nus sustegnair vinavant la transmissiun intergeneraziunala da nossa lingua? Co pudain nus garantir vinavant ina buna scolaaziun rumantscha? Co pudain nus promover vinavant ina vita culturala multifara? Co pudain nus garantir vinavant ina preschientscha dal schurnalsem scrit ed audiovisual? Co pudain nus pretender e survegliar ch’ils dretgs da protecciun garantids a nivel chantunal e federal vegnian efectivamain realisads?

Tut quai èn premissas indispensablas per mantegnair la substanza rumantscha, per dar al rumantsch la vitalitad, l’attractivitad, l’utilitad ch’i vul per ch’el vegnia discurre e dà vinavant. Perquai concernan questas lavurs strategicas nus tuttas e tuts – e perquai è impurtanta la discussiun publica. Dentant èn tuttas strategias vana sche nus na drizzain ils vials er en nossas vitas persunalas ed en noss engaschaments individuals uschia che la via per in futur prosperant da nossa lingua saja libra.

* Rico Valär da Zuoz è professer per litteratura e cultura rumantscha a l’Universitad da Turitg.

CARTA POSTALA NOSSAISTORGIA.CH

Passa 100 onns ed anc adina medema

(fmr) L’intern sa mida, la crosta resta. Uschia pudess ins circumscriber l’istorgia da l’anteriur edifiz da la posta a Cuir. Exact avant 100 onns, dal 1920,

è vegnida fotografada u almain stampada questa carta postala che mussa l’edifiz construi durant ils onns 1902–1904. La fin da l’onn 2016 ha la posta den-

tant serrà sias portas. Oz sa chaten en l’edifiz tranter auter la Biblioteca da la citad da Cuir. La carta postala è part da la collecziun «nossaistorgia.ch».

NOVITADS WWW.RTR.CH

Avegnir intschert malgrà bun start

(sda/fmr) Las bunas relaziuns da naiv han carmalà durant Nadal e Bumaun numerus sportists sin pista. Malgrà svieutas da record guardan bleras pendicularas tutina en in avegnir intschert. Las regiuns da skis da la Svizra han registrà cifras da record. Tant il dumber dals giasts sco era las svieutas da transport han surpassà per 18 pertschient la media dals ultims tschintg onns. Quai ha communitgà l’Associaziun svizra da telefericas sin fundament da l’evaluaziun dals resultats da 50 regiuns da skis. Tenor il parairi dals experts è quai ina surpraisa. La stagiun actuala aveva cumenzà cun aura plitost disfavouraivla. Pliaras regiuns da skis han stuì preparar lur pistas a moda artifiziuala e cun lavur intensiva. Per cletg è la naiv alur tuttina vegnida ad uras ed en quantum sufficient sin ils firads.

Pia tutti paletti per las pendicularas e per il turissem d’enviern, pudess ins presumar. Betg dal tut, din ils experts. Uschia è Phillip Lütolf, docent a la Scol’auta da Lucerna s’occupà pli intensiv cun la problematica. Las ultimas duas stagiuns sajan stadas onns da success en successiun, scriva Lütolf. Suenter intgins onns da pitgira hajan bleras telefericas pudì cuntanscher in retgav sin il nivel dals onns da record da 2008 fin 2010. In maletg positiv mussian er ils «dis da skis». Quels sajan s’augmentads dapi 2016/17 per circa 3,7 milliuns, quai che correspundia ad in augment da flaivel 18%. Profità n’han en buns onns betg mo las pendicularas, anzi, er ils hotels en las regiuns da muntogna. Las pernottaziuns en ils tipics chantuns da skis Grischun e Vallais en creschidas dapi 2016/2017 per otg pertschient. Il pli grond augment han ins registrà 2017/18. La situaziun finanziala dals 53 manaschis resguardads en il studi e lur abilitad d’investiziun saja sa miglierada. Malgrà in scenari positiv na saja radund la mesadad dals manaschis examinads dentant betg abla da finanziair or d’atgna forza las investiziuns futuras. Quai sforzia las interpresas da reponderar lur model da fatschenta e da promover dapli la stagiun da stad.

Maurus Tomaschett banduna las pendicularas da Val S. Pieder

RTR

Tomaschett banduna l’interpresa

Las pendicularas da Val S. Pieder ston tschertgar in nov mainafatschenta. Maurus Tomaschett banduna las pendicularas la fin d’avrigl suenter sis onns a la testa. Quai ha el confermà sin dumonda dad RTR. Tgi che succe-

da a Tomaschett u co il manaschi vegn organisà suenter l’avrigl n’è betg enconuschent. Las pendicularas han fatg bunas fatschentas tranter Nadal e Bumaun. Las frequenzas èn stadas per 17% pli autas en cumparegliaziun cun auters onns, en la gastronomia perfin 25% pli autas.

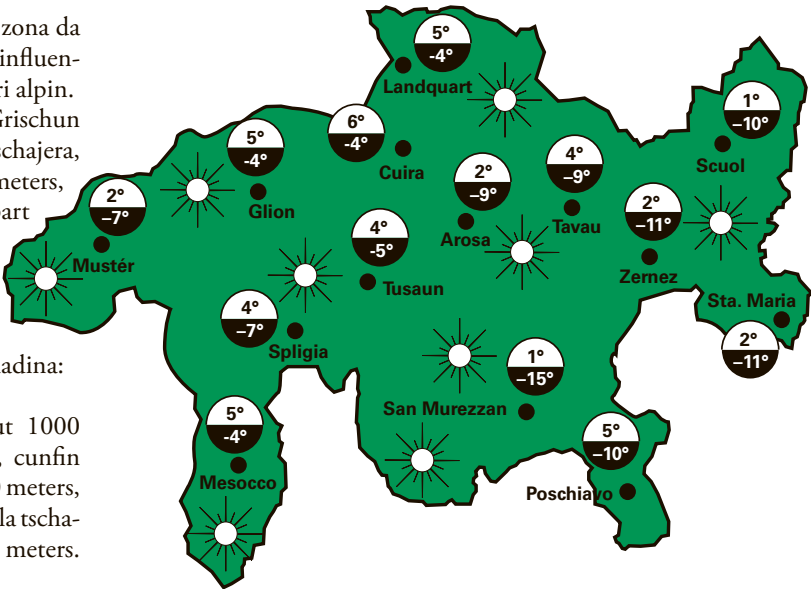
Gl’e miglier vascheias als mans, c’agl tgea.

Proverbi sutsilvan, Crestomazia tom 14

L'AURA

Bler sulegl e pli miaivel

Situaziun generala: Ina zona da pressiuin auta extendida influenzescha l’aura en il territori alpin. Oz: Nord da las Alps e Grischun central: Al nord in zic tschajera, cunfin aut sin 1000 meters, uschiglio per gronda part sulegliv. Temperatura la damaun –3 grads, il suentermezdi 1 grad. Sin 2000 meters 3 grads. Sid da las Alps ed Engiadina: Per gronda part sulegliv. Prognosa: Mesemna sut 1000 meters in pau tschajera, cunfin aut da la tschajera sin 800 meters, gievgia s’auza il cunfin da la tschajera puspè sin 1000 meters. Ushiglio sulegliv.

CARICATURA L. FLEPP